

HARMONIEËN

Henk van Weert (auteur)
Bea Schoenmakers (tweede lezer)
18 februari 2014

Samenvatting

Boxtel kent tal van blaasorkesten en muziekkapellen. De twee oudste, grootste en meest georganiseerde verenigingen zijn Boxtel's Harmonie en de R.K. Gildenbondsharmonie die kort na elkaar in 1908 werden opgericht. Door de jaren heen hebben zij zich muzikaal regelmatig weten te onderscheiden tijdens concoursen en met tal van spraakmakende evenementen. Niet voor niets acteren beide orkesten al decennialang op het hoogste niveau van amateuristische muziekbeoefening. De wortels van deze muziekkorpsen gaan terug tot het midden van de 19e eeuw. Toen moet er al een Boxtelse fanfare hebben bestaan.¹ Boxtel lijkt daarmee de landelijke trend te volgen: vanaf de tweede helft van de 19e eeuw kwam de blaasmuziek in Nederland tot bloei.²

1. Drie Boxtelse fanfares

De eerste muziekkorpsen ontstonden in de steden en werden opgericht door de schutterijen en burgerwachten om het exerceren en marcheren te vergemakkelijken. Het waren betaalde orkesten. Een jaar na de reorganisatie van de schutterijen in 1827 werden de muziekkorpsen opgeheven: ze waren 'overbodige luxe'. De militaire orkesten bleven bestaan en traden op voor de burgerij. Ook ontstonden toen burgerlijke harmonieën, feitelijk voorzettingen van de oude schutterijorkesten. Aanvankelijk waren deze orkesten er alleen voor en door de elite, maar naarmate de eeuw vorderde ook voor lagere maatschappelijke klassen. Toen in 1843 de militaire muziekkorpsen door een bezuinigingsoperatie werden opgeheven, betekende dit een impuls voor de burgerorkesten. De musici raakten immers brodeloos en moesten omzien naar ander werk.³

Of de Boxtelse fanfare is opgericht door of vanuit een van toenmalige vier plaatselijke schuttersgilden, is onbekend. Wellicht is het muziekkorps ook een alternatief geweest voor de gildebroeders. Na het herstel van bisschoppelijke hiërarchie nam de invloed van geestelijkheid in het katholieke zuiden sterk toe. De clerus verfoeide de traditie met veel drank en eten gepaard gaande gildebijeenkomsten. Tussen 1880 en 1900 verdwenen de vier Boxtelse broederschappen⁴; waarschijnlijk (mede) door toedoen van de plaatselijke geestelijkheid. Bekend is dat elders gildebroeders na ontbinding van de 'schuts' hun vertier zochten bij liedertafels of muziekkorpsen. Het is niet ondenkbaar dat zulks ook in Boxtel het geval was.

---

¹ Piet Dorenbosch, 'Verklonken muziek. Boxtel had omstreeks 1850 al een fanfare' in: Brabants Centrum, weekblad voor Boxtel, Gemonde, Esch en Liempde (22 december 1983, p. 33).

² Fransje Rijken, 'De Nederlandse schutterijorkesten in de 19e eeuw' in: BINGO - Blaasmuziek in Nederland, groei en ontwikkeling (Utrecht 1998), 1.2, p. 2.

³ Rijken, 'Schutterijorkesten' in: BINGO 1.2, p. 3-7.

⁴ Piet Dorenbosch, '...' in: Brabants Centrum, 22 september 1950.

Eén van de leden van de Boxtelse fanfare was Jan van der Meijden.⁵ Veel is over dit orkest niet bekend, alleen dat bij de liquidatie de grote trom op het gemeentehuis werd gedeponeerd waar ze nog jarenlang werd bewaard.

Deze grote trom gaf rond 1879 de aanzet tot de oprichting van een nieuw muziekgezelschap: De Boxtelse Fanfare, die in de volksmond de *hermenie* werd genoemd. Onder de ruim twintig muzikanten, meest jongemannen uit de burgerij, waren de gebroeders Janus, Frans en Jan van Oerle van de gelijknamige Boxtelse weverij. De leden waren vol ijver maar de achterban liet hen in de steek. Van subsidie of belangstelling van het gemeentebestuur was geen sprake. De geestelijkheid toonde nog wel enige interesse, maar de gewone burger had totaal niets over voor de fanfare. Met name door de niet aflatende ijver en steun van beschermheer Willem de Leeuw kon de fanfare het toch nog zo'n vijf jaar volhouden totdat het gezelschap in 1884 - met een groots festijn - ter ziele ging. De *hermenie* repeteerde onder leiding van de Bosscheaar Christiaan Hörmann in het destijds bekende café Sint-Cathrien in de Rechterstraat (thans no. 12). Deze lokaliteit draagt de naam van een van de vier vroegere Boxtelse schuttersgilden en vermoed wordt dat het de gildekamer van het Catharinagilde was. De gedachte dat ook in Boxtel de muziekkorpsen zijn ontstaan vanuit (een van de) opgeheven gilden krijgt daarmee extra voeding.

Al meer dan honderd jaar heeft Boxtel een klinkende naam hoog te houden als het gaat om muziekplezier in verenigingsverband. Voor zover bekend dateert de oprichting van het oudste gezelschap uit 1879. De Boxtelse Fanfare ging in de volksmond door het leven als De Hermenie en is de oudste voorloper van de Gildenbands en Boxtel's Harmonie. Het is niet bekend, doch evenmin uitgesloten dat de muzikanten op dit zeldzame plaatje in de Stationsstraat De Boxtelse Fanfare vormden. Zij gaan een stoet bruidjes vooraf en achter de auto met de kroon trekken paarden een versierde kar. Vermoedelijk gaat het om de viering van een huwelijksjubileum. Foto: Collectie Museum Piet Dorenbosch

(foto uit het boek Muziek in Boxtel – geen onbeschreven blad, pagina 9. Deze prent bevindt zich in de collectie van historisch museum Piet Dorenbosch).

Met het wegvallen van de Boxtelse Fanfare trad opnieuw een 'muziekloos tijdperk' aan. In hetzelfde jaar dat het korps werd opgeheven, zag echter de Liedertafel Sint-Petrus het

⁵ Jan van der Meijden was de vader van Thomas van der Meijden die tussen 1900 en 1935 gemeentesecretaris van Boxtel was en ook de eerste secretaris van Boxtel's Harmonie.

levenslicht.⁶ Wellicht dat de muzikanten in het koor een alternatief vonden voor hun vrijetijdsbesteding. In elk geval is bekend dat de leden van de liedertafel in 1908 mede een rol zouden spelen bij de oprichting van Boxtel's Harmonie.

Het duurde elf jaar eer er opnieuw een muziekgezelschap van de grond zou komen. In 1895 namen de eerder genoemde gebroeders Van Oerle het initiatief tot de oprichting van de bedrijfsfanfare Wilhelmina voor de werknemers van hun weverij. Deze fanfare telde zo'n dertig muzikanten die niet alleen een instrument, maar ook een blauwe uniformpet met zilveren biesen kregen uitgereikt. Bovendien was het korps uitgerust met een vaandel waarop - als *pièce de milieu* - een gelauwerd en gekroond spinnewiel was geborduurd. Onder leiding van de onderdirecteur van het muziekkorps van de Bossche schutterij, ene Rinket, repeteerde 'Wilhelmina' in het koetshuis van het (oude) huis Het Hof aan de Rechterstraat.

Als gevolg van een staking bij weverij Van Oerle ging de fanfare in 1906 ter ziele. De instrumenten en het vaandel werden in 1918 verkocht en op een kar naar Den Dungen getransporteerd waar thans nog steeds de harmonie Wilhelmina floreert.

Andermaal ontstond dus een periode waarin Boxtelaren het zonder eigen muziek moesten doen. En als dan toch de aanwezigheid van een muziekkorps was gewenst, werd vaak een beroep gedaan op de Liempdse fanfare Concordia die uit 1874 stamt.

Blijkbaar verliep het inhuren van een muziekkorps van buiten de gemeentegrenzen niet steeds naar tevredenheid. Dat blijkt als de gemeenteraad een subsidieverzoek behandelt van de toenmalige gymnastiekvereniging Neerlandia. De sportclub vroeg een bijdrage in de kosten van een muziekgezelschap dat ingehuurd moest worden voor de opluistering van festiviteiten. De raad stelde vijftig gulden ter beschikking onder voorwaarde dat er een 'degelijk' muziekkorps, te beoordelen door het college van burgemeester en wethouders, mee zou werken.⁷

Deze raadsdiscussie maakt duidelijk dat men op dat moment (we schrijven 2 mei 1908) in ieder geval ten gemeentehuize nog geen weet had van de plannen om opnieuw een eigen harmonie in Boxtel van de grond te krijgen. De eerste stappen in die richting werden echter nog diezelfde maand genomen.

2. Een Boxtelse harmonie ...of niet?

In meerdere Nederlandse dorpen en steden bestaan twee harmonieën naast elkaar. Het bekendst zijn wellicht de korpsen uit het 'witte' stadje Thorn in Limburg, die zich beide tot de wereldtop mogen rekenen. Vaak ontstonden die situaties door afscheidingen. In Boxtel was dat niet het geval. Hier werden - in één maand tijd - twee afzonderlijke muziekkorpsen opgericht. Wel werkte de oprichting van de ene harmonie de andere in de hand.

---

⁶ Hans Pel, 'Boxtel toen en nu' II (Hulst 1992), p. 31.

⁷ Piet Dorenbosch, Een en ander over de subsidiëring van Boxtel's Harmonie en de Gildenbondsharmonie (Boxtel 1958), Gemeentearchief Boxtel.

(foto Boxtel's Harmonie in 1912, eerste groepsportret.)

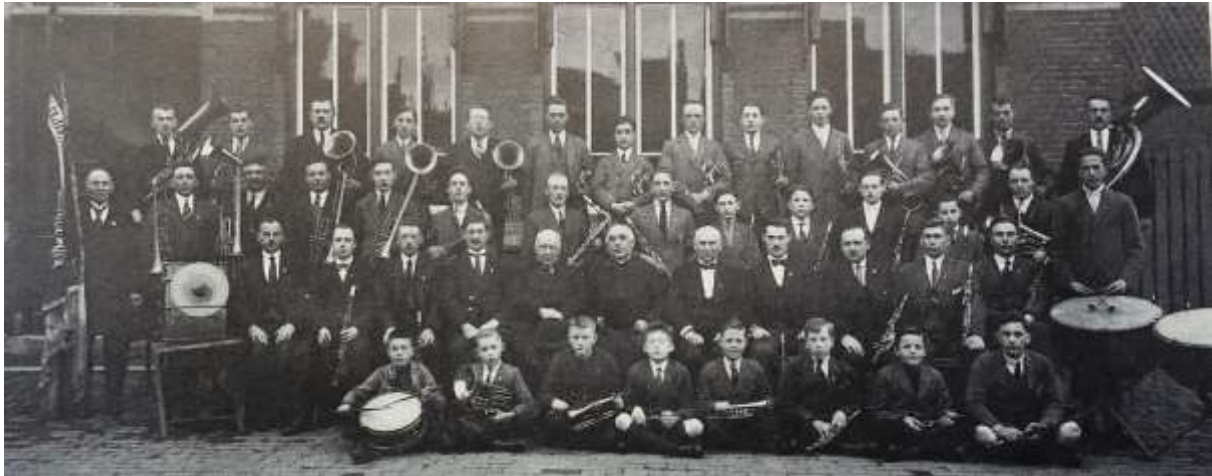
Op donderdag 28 mei 1908 vond in het café van Lambert Adelaars (schuin tegenover de in 1901 in de wijk Breukelen verrezen Heilig Hartkerk) een feestvergadering plaats van de Sint-Paulusvereniging, een instelling die actief was op het gebied van de drankbestrijding. Ter vermaak van de aanwezigen trad de harmonie Sint-Jan uit de Tilburgse Sint-Annaparochie op.

Het optreden sloeg aan en enkele toehoorders raakten zó enthousiast, dat ze het initiatief namen zelf een muziekkorps van de grond te krijgen. Het waren Janus Biemans, Henri van Haeren en Willem van de Laar, drie Breukelse jongemannen die muzikaal al actief waren bij de al genoemde, ietwat elitaire liedertafel Sint-Petrus. Lering trekkend uit het lot van de eerdere Boxtelse fanfares, die slechts een kortstondig bestaan beschoren waren, besloot het drietal hun plan grondig voor te bereiden.

Men ging blijkbaar te rade bij muziekvrienden. Immers, op de foto van het zilveren jubileum van de liedertafel (in 1909) staan diverse gezichten van mensen die nauw betrokken waren bij de oprichting van de nieuwe harmonie.

Enkele dagen na het bewuste optreden in het huidige café De Adelaar, op zondag 31 mei werden de plannen van de drie besproken met diverse invloedrijke Boxtelaren onder wie burgemeester Gijsen. De bijeenkomst werd geleid door Harrie van Griensven, het hoofd van de openbare school. In café Het Vergulde Hert aan de Markt (thans Het Hart van Boxtel) stemden de aanwezigen in met het voornemen om - zoals wethouder Hubèrt van Leeuwen later in een raadsvergadering opmerkte - 'een muziekgezelschap te vormen waaraan iedereen in Boxtel kan deelnemen'.

(foto Gildenbondsharmonie uit 1933, gemaakt voor het Patronaatsgebouw aan de Burgakker).

Tussen deze 31e mei en de oprichtingsvergadering van Boxtel's Harmonie op 10 juli ontstond waarschijnlijk enige beroering in de Boxtelse samenleving. Op de informatieve bijeenkomst in Het Vergulde Hert waren nogal wat notabelen - waaronder diverse patroons ofwel werkgevers - aanwezig. Met de eerder beschreven toestanden van de staking bij weverij Van Oerle in 1906 waarschijnlijk nog vers in het geheugen, kan het bijna niet anders dan dat bij de plaatselijke werkliedenvereniging, de R.K. Gildenbond onrust ontstond.

Men moet voor nieuwe problemen hebben gevreesd en waarschijnlijk is dat de reden waarom de vakorganisatie in allerijl besloot een eigen muziekkorps op te richten. Nog voordat het oorspronkelijke initiatief was uitgewerkt, was op 8 juni 1908 de oprichting van de R.K. Gildenbondsharmonie een feit. De vorming van het muziekkorps vond plaats in het café van Rumoldus ('Mol') van de Ven aan de Rechterstraat. Kapelaan C. Peters en kasteelvrouw Mahie stonden aan de basis en zagen voor het blaasorkest vooral één belangrijke taak weggelegd: het muzikaal omlijsten van de Heilig Bloedprocessie.

Hiermee is een verklaring gegeven voor het feit dat er in Boxtel in één maand tijd twee harmonieën werden opgericht. Of deze verklaring de juiste is, kan niet met zekerheid worden gesteld. Over de precieze gang van zaken zijn geen bronnen bewaard gebleven. Navraag over de toentertijd verschijnende lokale krant Dommel- & Aabode is op niets uitgelopen omdat nagenoeg geen uitgaven bewaard zijn gebleven.

Wel is uit de notulen van een raadsvergadering op te maken dat er commotie móet zijn geweest. In bedekte termen werd dit duidelijk toen de gemeenteraad op 19 februari 1909 de subsidieaanvragen van beide harmonieën besprak.

Als hier geschreven wordt over subsidieaanvragen van beide harmonieën, mag duidelijk zijn dat het initiatief van Biemans, Van Haeren en Van de Laar toch doorgang had gevonden. Na alle ophef rond de vorming van een tweede harmonie werd op 10 juli 1908 een oprichtingsvergadering belegd om te komen tot *eene algemeene Boxtelsche Harmonie*.

In de sociëteit Gezelligheid, gevestigd in een aanbouw van hotel Van Dijk (later 'Riche', nu modecentrum Theelen) aan de Stationsstraat, kwamen op die zomerse vrijdagavond diverse Boxtelaren bijeen. Onder hen zo'n dertig kandidaat-muzikanten en meerdere notabelen die schriftelijk hun sympathie betuigden met het plan dat uiteindelijk zou leiden tot de vorming van Boxtel's Harmonie.

3. Geen subsidie, wel een kiosk

De oprichting van beide harmonieën vond aanvankelijk geen weerklank in het gemeentehuis; de notulen van de raads- en collegevergaderingen als ook andere gemeentelijke bescheiden doen er althans het zwijgen toe. Wel wordt er in de raadsvergadering van 2 mei 1908 over muziek gesproken, maar niet over een eigen plaatselijk muziekkorps. Alhoewel kort na deze raadsvergadering de twee Boxtelse harmonieën worden opgericht, duurt het toch nog tot 19 januari 1909 voordat ze in de gemeenteraad worden genoemd. Dan namelijk worden de subsidieverzoeken van beide verenigingen behandeld. Hoewel de oorspronkelijke brieven aan B&W niet bewaard zijn gebleven, is toch vrij nauwkeurig te achterhalen hoe de inhoud ervan luidde. De essentiële inhoud is immers in de raadsnotulen weergegeven.

Er ontspint zich een hevige discussie die zich toespitst op het feit dat Boxtel's Harmonie wordt aangeduid als een 'algemene' vereniging waar iedereen lid van kan worden, terwijl de Gildenbondsharmonie door sommige wethouders en raadsleden als een particulier initiatief wordt aangemerkt. De gemeenteraad komt niet uit de impasse en besluit voorlopig geen financiële steun te verlenen. De verenigingen moeten zich eerst maar eens bewijzen. Wel wil de raad meewerken aan de oprichting van een muziekkiosk op de Markt. Die wordt in 1910 gebouwd en het gemeentebestuur sluit er een lening van 500 gulden voor af.

4. Muzikale wedijver

In 2008 vieren de twee harmonieën onder auspiciën gebroederlijk hun eeuwfeest. De basis voor een succesvol feestjaar werd tien jaar eerder gelegd, toen het negentigjarig jubileum op soortgelijke wijze opgezet. Als ware het de generale repetitie voor het honderdjarig bestaansfeest.

Toch raakt de verstandhouding tussen de muziekkorpsen regelmatig vertroebeld in de loop van die honderd jaren. De ergste bestuurlijke ruzies vinden plaats in 1933 en 1983: inderdaad ook bij jubileumfeesten, bij respectievelijk het 25- en 75-jarig bestaan. Het ontbreken van een neutrale derde partij in de organisatiestructuur mag daarbij gerust als oorzaak worden genoemd. Het gouden en diamanten jubileum wordt in 1958 en 1968 wel aangestuurd door Boxtel Vooruit en verloopt ook zonder noemenswaardige incidenten.

Muzikaal proberen de twee blaasorkesten elkaar voortdurend naar de kroon te steken en dat resulteert erin dat beide harmonieën al decennialang in de hoogste afdeling van de nationale muziekfederatie acteren. En niet zonder succes: fraaie eerste prijzen, al dan niet bekroond met kampioenswimpels bevestigen de roem van de Boxtelse muziekverenigingen.

5. Uitbreidingen

Na de Tweede Wereldoorlog worden veel Nederlandse harmonieën naar Amerikaans voorbeeld uitgebreid met een drumband. Ook in deze formatie worden vele triomfen bereikt. Bij de Gildenbondsharmonie ontwikkelt het tamboerkorps zich via een drumfanfare tot een bigband. Boxtel's Harmonie houdt vast aan de slagwerkformule, maar ook die ontwikkelt zich: tot een modern percussie-ensemble waarbij gestemde slagwerkinstrumenten een steeds belangrijkere rol spelen.

In de jaren zestig worden blaaskapellen populair en ook op dit vlak laten de Boxtelse harmonieën zich gelden. Blaaskapel De Dommelkanters (Gildenbondsharmonie en actief in de jaren zestig en zeventig) houdt het aanzienlijk minder lang vol dan Die Zwetschgenbub'n

(Boxtel's Harmonie) die in 2002 nog uitbundig het robijnen jubileumfeest viert. Na een rigoureuze verjonging vormt het orkest zich om en treedt tegenwoordig op als amusements- of dweilorkest onder de naam De Aggemarvanhuisaf Band.

6. Jubileumboek

In aanloop naar het eeuwfeest in 2008 duikt Piet van Oers, gepensioneerd directeur/hoofdredacteur van nieuwsblad Brabants Centrum, in de historie van beide harmonieën. Het resulteert in het rijk geïllustreerde boek 'Muziek in Boxtel – geen onbeschreven blad'. De ondertitel ('De eeuw van jaloezie en verbroedering') is veelzeggend over de inhoud van deze makkelijk leesbaar geschreven jubileumuitgave.

7. Fanfares Liempde, Lennisheuvel en Gemonde

In Liempde bestaat sinds 1874 fanfare Concordia, terwijl fanfare Sint-Lambertus in 1914 het levenslicht zag in Gemonde. In Lennisheuvel werd na de Tweede Wereldoorlog (in 1949) een eigen muziekkorps geformeerd: Sint-Arnoldus.

Literatuur

Piet van Oers, *Muziek in Boxtel – geen onbeschreven blad*, Boxtel, 2008